

Rita Grīnvalde

Dr. philol., folkloras pētniece,

Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts

Dr. philol., folklore researcher,

Institute of Literature, Folklore and Art of the University of Latvia

E-pasts / e-mail: rita.grinvalde@lulfmi.lv

DOI: 10.35539/LTNC.2024.0054.03

Zili dzeltenā Rīga

Riga in Yellow and Blue

Atslēgvārdi:

Krievijas karš Ukrainā,
solidaritāte,
aktīvisms,
pilsētvide,
vizuālā komunikācija,
tiešsaistes aptauja

Keywords:

Russia-Ukraine war,
solidarity,
activism,
urban space,
visual communication,
online survey

Raksts izstrādāts Latvijas Zinātnes padomes atbalstītajā LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta projektā "Pieredze pilsētā: naratīvi, atmiņas, vietas mantojums" (Nr. lzp-2020/1-0096). Autore pateicas ikvienam aptaujas "Ukrainas karogi Latvijā" respondentam, kā arī tuviniekiem un kolēģiem, kas pastāvīgi iedvesmoja, daloties savos vērojumos un ceļojumu fotogrāfijās.

Kopsavilkums

Krievijas iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī izraisīja tūlītēju pasaules demokrātisko valstu nosodījumu, aicinot rīkoties gan oficiālā līmenī, gan sabiedrībā kopumā. Jau no pirmajām kara dienām Rīgas publiskā pilsētvidē, īpaši vēsturiskais centrs, mainījās, iegūstot aizvien vairāk Ukrainas zili dzeltenā karoga akcentu. Simboliskais atbalsts Ukrainai ar vizuāliem izteiksmes līdzekļiem – karogiem, protestu mākslas darbiem, apģērbiem, aksesuāriem utt. – ir bijusi Latvijas sabiedrības pilsoniskās solidaritātes izpausme un kara laika aktīvisms.

Raksts ir daļa no plašāka vizuālās etnogrāfijas un urbāno studiju pētījuma, un tā uzmanības centrā ir 2022. gadā veiktā tiešsaistes aptauja "Ukrainas karogi Latvijā". Ar tematiskās analīzes palīdzību rakstā lūkots atbildēt uz pētniecisko jautājumu: kā individuālā līmenī izpaudies un pamatots Ukrainas karoga un tā krāsu simbolikas lietojums? Pavisam 93 respondentu atbildes ļāvušas iepazīt individuālās pieredzes, mobilizējošos faktoros un personisko motivāciju Ukrainas karoga un tā krāsu manifestācijām Rīgā un citviet Latvijā. Sekošana līdzī kara situācijai Ukrainā un saskarsme ar kara bēgļiem ļāvusi iepazīt ukraiņu kultūru. Aptaujas atbildes sniedz arī refleksijas par dzīves izjūtu ģeopolitiski nedrošos apstākļos un liecības par atsevišķām konflikt-situācijām, ko radījušas vērtību un uzskatu sadursmes.

Summary

Russia's invasion of Ukraine on 24 February 2022 immediately drew condemnation from democracies worldwide, prompting calls for action at both official and societal levels. In the early days of the war, Riga's public urban landscape, particularly the historic city centre, underwent noticeable changes, as it became increasingly adorned with the blue and yellow colours of the Ukrainian flag. This symbolic display of support for Ukraine, expressed through visual mediums such as flags, protest artworks, clothing, and accessories, reveals the civic solidarity and wartime activism of Latvian society.

The article is part of a broader study encompassing visual ethnography and urban studies, focusing specifically on the 2022 online survey titled *Ukrainian Flags in Latvia*. Through thematic analysis, the article aims to address the research question: How do individuals manifest and justify the use of the Ukrainian flag and its colour symbolism on a personal level? Insights from the responses of 93 participants shed light on their individual experiences, motivating factors, and personal reasons for displaying Ukrainian flags and colours in Riga and other locations across Latvia. Furthermore, engagement with the ongoing war in Ukraine and interaction with war refugees have contributed to a deeper understanding of Ukrainian culture among respondents. The survey responses also offer reflections on the challenges of living in geopolitically uncertain conditions and evidence of conflicts arising from clashes of values and beliefs.

levads

Raksts ir daļa no plašāka pētījuma, kas aizvien turpinās. Uzsākot Rīgas kultūrvides izpēti projektā “Pieredze pilsētā: naratīvi, atmiņas, vietas man-tojums” (Nr. Izp-2020/1-0096), ko no 2021. līdz 2024. gadam ar Latvijas Zinātnes padomes atbalstu īsteno Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, raksta autorei nebija ne jausmas, ka par viņas pētniecisko lauku kļūs Ukrainas solidaritātes zīmes pilsētvidē. Aizsācies ar pirmajām uzņemtajām fotogrāfijām 2022. gada 24. februārī – dienā, kad Krievijas militārais iebrukums Ukrainas teritorijā aizsāka pilna mēroga karu, – pētījums turpinās ar nolūku dokumentēt un izprast Latvijas institūciju un iedzīvotāju pausto solidaritāti Ukrainai un tās cilvēkiem.

Pēc kara sākuma Rīga acīmredzami pārvērtās: dažu dienu laikā galvaspilsētas centrā cits pēc cita parādījās Ukrainas karogi, un to skaits aizvien pieauga. Pie sabiedriskām ēkām, uzņēmumiem un īres namiem – karogi bija teju visur. Šis simboliskais atbalsts Ukrainai Rīgas pilsētvidē ir saglabājies, taču visblīvākais tas bija kara pirmajos mēnešos. 2022. gads bija radījis bezprecedenta gadījumu: citas valsts karogi – bez okupācijas konteksta – kā publiskās telpas dominante Rīgas centrā.¹ Tie plīvoja gan savrup, gan līdzās Latvijas valsts karogam. Ukrainas karoga krāsu klātbūtne pilsētā mudināja palūkoties uz zili dzelteno Rīgu ar pētnieces acīm.² Dzīvoju galvaspilsētas centrā, un man bija skaidrs, ka nepieredzētais svešas zemes karogu uzliesmojums, kas, kā šķita, pēc nedēļas vai divām beigsies, ir jāpaspēj nofotografēt. Karadarbība Ukrainā aizvien nav pārtraukta, un rīdzinieki turpina dzīvot zem diviem karogiem – Latvijas un Ukrainas.

Pētījuma pamata materiāli ir fotogrāfijas un vērojumi: 2022. un 2023. gadā esmu dokumentējusi Rīgas centru un tuvākas un tālākas galvaspilsētas apkaimes.³ Komentētu fotogrāfiju izlase iekļauta Latviešu folkloras krātuves kolekcijā LFK [2266] “Ukrainas atbalsta zīmes Latvijā”. Pastaiga fotografējot ir viena no vizuālās etnogrāfijas dokumentēšanas pieejām, un tai ir savas priekšrocības: “Staigāšana un fotografēšana ļauj mums pievērsties elementiem, kas saistīti ar to, kā cilvēki izjūt

1 Līdz šim vietumis redzēti karogi un plakāti, kas pauž atbalstu, piemēram, Tibetas, Katalonijas vai Baltkrievijas neatkarībai, tomēr tie bija vien atsevišķi solidaritātes gadījumi.

2 Iepriekšējos gados autori bija saistījis Latvijas karoga krāsu izmantojums – tā sauktā banālā jeb parastā nacionālisma (*banal nationalism*) formas (Treija 2019: 121–122). Sarkanbaltsarkanās krāsas nacionālās piederības reprezentācijās ēdienā, galda klājumā, apģērbā utt. īpaši uzplauka uz Valsts 100. jubileju 2018. gadā.

3 Lauka pētījumus Rīgas apkaimēs atbalstījis Valsts kultūrkapitāla fonds (radošā stipendija projektā “Ukrainas atbalsta zīmes Rīgā: lauka pētījums”).

un piešķir nozīmi savai videi, kā arī ļauj fokusēties uz vietas savdabību un izjūtām, ko šī vieta var izraisīt.” (Pink 2021: 98) Materiālu kopu papildina mikrointervijas, kas tapušas fotodokumentēšanas laikā: konspektīvi pierakstītas spontānas sarunas ar cilvēkiem, kuru atbalsta zīmes esmu fotografējusi. Tapušas arī kvalitatīvas intervijas ar komersantiem – uzņēmumu vadītājiem vai pārstāvjiem, kuru veikalu skatlogos spilgti pausts atbalsts Ukrainai un nosodīta Krievijas agresija.⁴ Lai iepazītu līdzcilvēku pieredzi un viedokļus ārpus personiskās saskarsmes, veikta tiešsaistes aptauja.

Ar vērojumiem un secinājumiem, pie kādiem man ļāvuši nonākt lauka pētījumi Rīgas ielās, esmu ziņojusi referātos divās zinātniskās konferencēs.⁵ Rakstā koncentrētā formā iepazīstināšu ar vizuālās etnogrāfijas datiem, uzmanību veltot papildu materiāliem – vārdos paustajai motivācijai un viedokļiem. Krievijas uzsāktais karš Ukrainā mudinājis Latvijas cilvēkus ar Ukrainas karogiem vai citām skaidri uztveramām atbalsta zīmēm, galvenokārt ar zili dzeltenā karoga krāsām, paust attieksmi, un aptaujā viņi savu nostāju pamato. Šī raksta mērķis ir veikt kvalitatīvu tiešsaistes aptaujas “Ukrainas karogi Latvijā” (2022) atbilžu analīzi, kas ļauj tuvāk izprast solidaritātes zīmju tapšanu un lietojumu Rīgā, kā arī citviet Latvijā. Pētījuma avots šajā gadījumā ir 93 anonīmas tiešsaistes aptaujas atbildes uz 10 jautājumiem, daļu atbilžu papildinājušas piebildes, pievienotas fotogrāfijas un to paraksti. Šis digitāli radīto (*born-digital*) materiālu korpuss analizēts, iztīrējot saņemtās atbildes uz katru no jautājumiem, respektīvi, iedziļinoties katrā no raksta autore izvirzītajiem Ukrainas atbalsta zīmju tematikas aspektiem.

Atsevišķi aptaujas jautājumi sniedz kvantitatīvas ziņas, taču izpētes nolūks ir kvalitatīvs. Kvalitatīvās pētniecības metodes tie uzlūkotas kā nozīmīgas sociālā aktīvisma pētniecībā, jo tās “palīdz gūt ieskatu procesos, kas saistīti ar jēgas, izdzīvotās pieredzes, kultūras rituālu un apspiedošo prakšu līdzkonstruēšanu” (Atkinson 2017: 65). Aptaujas atbilžu kopas šai rakstā interpretētas ar tematiskās analīzes (*thematic analysis*) palīdzību, pirms izklāsta veicot nepieciešamo tematisko kodēšanu. Uzmanība pievērsta ne tikai tematisko kodu atkārtotai klātbūtnei (vairākās atbildēs), bet arī nozīmībai, ko tiem piešķirīs respondents (kaut vienā atbildē). Šai ziņā veiktā aptaujas atbilžu korpusa tematiskā analīze sasaucas ar metodoloģisko piedāvājumu, kas konceptualizēts kā svarīguma analīze (*saliency analysis*, Buetow 2010).

4 Sākotnēji pētījumā biju plānojusi izzināt Tērbatas ielas gadījumu, tāpēc intervēti tās uzņēmumu pārstāvji: veikali “Baltijas papīrs”, “Manilla”, “Virsozne”, A. Zariņa zīmogu fabrika.

5 Referāti “Zili dzeltenā Rīga: solidaritātes zīmes pilsētvidē” Krišjāņa Barona konferencē 2022 “Pieredze pilsētā” Rīgā 9.11.2022. un *Cityscape fluctuations: Riga since February 24, 2022* (“Pilsētas ainavas svārstības: Rīga kopš 2022. gada 24. februāra”) 16. SIEF kongresā *Living Uncertainty* (“Dzīvojot nenoteiktību”) Brno 10.06.2023.

Lai gan rakstā pētu Latvijas un specifiski Rīgas gadījumu, pati parādība ir starptautiska un gandrīz globāla: daudzveidīgas vizuāli simboliskā atbalsta izpausmes, solidarizējoties ar Ukrainu, kopš 2022. gada 24. februāra piepildījušas demokrātiskās pasaules metropoles un mazāk apdzīvotas vietas, presi, televīziju un globālo tīmekli.⁶ Šajā gadījumā ir notikusi vērienīga simbolisko formu difūzija (sk. Rucht 2016) – zili dzeltenais karogs plīvo neskaitāmās pasaules vietās, no Ukrainas nacionālā simbola tas pārvērties starptautiskā solidaritātes zīmē. Atbalsts Ukrainai izpaudies līdz šim, domājams, spilgtākajās solidaritātes aktīvisma formās, kādas Latvija kā neatkarīga valsts pieredzējusi.⁷ Taču tāds tas, iespējams, ir arī daudzās citās valstīs demokrātiskajā pasaulē. Solidaritātes aktīvisms Eiropā ir stabili iesakņojusies ētiskas nostājas tradīcija, un bieži vien tā ir transnacionāla rakstura. (Lahussen, Grasso 2018: 254) Pagaidām nav publicēts daudz pētījumu, kas analizētu citu zemju solidaritātes izpausmes, kamēr Krievija īsteno karu Ukrainā. Tā, piemēram, Budapeštas sociālo zinātņu pētnieku grupas īstenotā Ungārijas gadījuma izpētē, kas aplūko pret Ukrainas bēgļiem veidojušos attiekumi un praktiskās palīdzības iniciatīvas, lietots apzīmējums “pilsoniskā solidaritāte” (*civil solidarity*) (Zakariás et al. 2023). Šis termins ir lietderīgs arī Latvijas aptaujas datu analizē – izvērtējot pilsoniskās solidaritātes individuālās izpausmes.

2022. un 2023. gada protestu un solidaritātes aktīvisms ir daļa no daudzās valstīs strauji uzplaukušās sabiedrības iesaistes, kam piemīt sabiedriskas kustības pazīmes: politiska un kolektīva rīcība, pretošanās apspiešanai un sadarbības tīkls (Millward, Takhar 2019: NP3). Tādējādi likumsakarīgi, ka pētījuma teorētisko fonu pirmām kārtām iedvesmojusi socioloģijas, politoloģijas un citu sociālo zinātņu attīstītā sociālo kustību teorija (*social movement theory*) ar tās virsuzdevumu izprast sabiedrības grupu mobilizējošos faktorus, izpausmes un efektus. Specifiski šo pētījumu interesē pietuvinājums – individuālā rīcība un motivācija, jo, kā zināms, “sociālās kustības veido indivīdi un to mijiedarbība” (Jasper 2010: 965). Pētījumi par jaunajām sociālajām kustībām, kolektīvo rīcību un aktīvismu nav sakņoti vienotā teorētiskā nostājā jeb lielajā teorijā, un šai skatpunktu plurālismā ir vieta arī fokusam uz kultūru (Millward, Takhar 2019: NP3–NP4).

Krievijas izraisītā kara laika aktīvismu kā Latvijā, tā citās valstīs lielā mērā sekmeļusi un organizējuši dinamiskā 21. gadsimta interneta vide un jo īpaši informācijas

6 Īpašu uzmanību piesaistījušas būves un vietas ar lielu kultūrvēsturisko un sabiedrisko nozīmību. Ukrainas karoga krāsās ticis izgaismots Eifeļa tornis Parīzē, Kolizejs Romā, Brandenburgas vārti Berlīnē, Dauningstrīta 10 Londonā, Linkolna centrs Ņujorkā un daudzas citas pasaulē pazīstamas vietas (sk. Blair 2022, Rahaman Sarkar 2022, Tanatarova 2022).

7 Raksta autores pieredzē un vēstures zināšanās nav piemēru līdzvērtīga vēriena solidaritātes aktīvismam.

izplatīšanas iespējas sociālajos tīklos *Twitter/X, Facebook, TikTok* u. c.⁸ Interneta aktīvismam (*e-movements, clictivism, slactivism, hashtag activism*⁹) kritiķi nereti pārmetuši izolētību, ērtu palikšanu virtuālajā vidē bez reālas praktiskas rīcības, taču pētnieki mudina tajā saredzēt legītimas pilsoniskās aktivitātes formas (Halupka 2014, Howard et al. 2016, Wang, Zhou 2021). Krievijas uzsāktā kara kontekstā solidaritāte ar Ukrainu nepastāv tikai internetā, bet daudzveidīgi izpaudusies arī reālajā dzīvē, tai skaitā Rīgas pilsētvidē.

Paturot prātā atsevišķu sociālo kustību teorijas analītisko instrumentu, piemēram, mikro un makro attiecības un emocionāla iesaiste (*emotional investments*) (Opp 2009: 142–144, 209), potenciālu sabiedrību mobilizējošo procesu skaidrojums, šī raksta nolūks tomēr nav teorētisks, bet gan praktisks – tematiski analizēt aptaujā “Ukrainas karogi Latvijā” saņemto atbilžu kopu. Šī raksta pētnieciskais jautājums ir: kā individuālā līmenī izpaudies un pamatots Ukrainas karoga un tā krāsu simbolikas lietojums Rīgā un citviet Latvijā?

Pilsētas pārmaiņas

Demokrātiskās pasaules valstis, to vidū Latvija, uz Krievijas iebrukumu Ukrainā agrā 2022. gada 24. februāra rītā reaģēja nekavējoties – ar skaidru nosodījumu. Saeimas Ārlietu komisijas sēde saistībā ar radušos situāciju tika sasaukta jau plkst. 10.30, un tai pašā dienā Saeima publicēja paziņojumu “Par Ukrainas suverenitāti un teritoriālo integritāti”, kurā, nosodot Krievijas Federācijas iebrukumu un uzsverot Ukrainas suverenitāti un teritoriālo nedalāmību, akcentēta nepieciešamība būt vienotiem ar Ukrainu:

[..] Saeima šā gada 24. februāra sēdē [..] *pauz* solidaritāti Ukrainai un tās sabiedrībai un apstiprina atbalstu Ukrainas centieniem nostiprināt valsts demokrātisko attīstību un panākt progresu tās Eiroatlantiskās integrācijas procesā; *uzsver nepieciešamību* Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm, kā arī sabiedrotajiem un partneriem paust vienotu nostāju, atbalstot Ukrainas tiesības brīvi noteikt savu nākotni, un aicina starptautisko sabiedrību arī turpmāk sniegt politisko atbalstu, ekonomisko un tehnisko palīdzību visās jomās, kur tas nepieciešams, tostarp ar drošību un aizsardzību saistītajās jomās [..]. (Saeimas 2022. gada 24. februāra paziņojums)

Arī Rīgas dome 2022. gada 24. februārī sasauca ārkārtas sēdi. Pašvaldības deputāti pieņēma deklarāciju, kurā tika pausts kategorisks nosodījums Krievijas

8 Viena no vērienīgākajām aktivistu organizētajām atbalsta kampaņām Latvijā ir “*Twitter konvojs*” – automašīnu pirkšana, ziedošana un nogāde Ukrainas armijai. “Esot pārsteidzoši daudz cilvēku, kas gatavi vienkārši atdot savas lieliskās mašīnas, lai palīdzētu Ukrainas armijai. Viņi iebrauc norādītās adreses pagalmā, atstāj auto un atdod atslēgas. Viens pat palūdzis, lai aizved viņu mājās, jo cita auto viņam nav.” (Dumbere 2022: 26)

9 E-aktīvisms, klikšķu aktīvisms, vieglais aktīvisms, tēmturu aktīvisms.

Federācijas agresijai, kā arī solidaritāte ar Ukrainas iedzīvotājiem un nelokāms atbalsts Ukrainas brīvībai, suverenitātei un teritoriālajai nedalāmībai. (Vilemsons 2022) Tai pašā dienā internetā tika publicēta toreizējā Rīgas mēra Mārtiņa Staķa uzruna, kurā viņš uzsvēra arī simboliskā atbalsta nozīmību pilsētvidē un pašvaldības plānoto rīcību:

Šovakar daudzi objekti Rīgā – Brīvības piemineklis, Rātsnams, Kongresu nams, VEF Kultūras pils, Dzemdību nams un “Ziemeļblāzma” – tiks izgaismoti Ukrainas karoga krāsās. Tuvākajās dienās pie visām Rīgas iestādēm tiks pacelti Ukrainas karogi. Es saprotu, ka tas ir simbolisks atbalsts, bet arī tas ir svarīgs. Tāpat Rīga un Rīgas domes deputāti iesaistīsies publiskos pasākumos Ukrainas atbalstam. Šodien pulksten 17.00 es došos pie Krievijas vēstniecības, lai protestētu pret Krievijas iebrukumu Ukrainā, bet jau rīt aicinu visus rīdziniekus pie Kongresu nama, kur notiks atbalsta koncerts Ukrainai. (Rīgas mēra Mārtiņa Staķa uzruna 2022)

Uzrunas video Rīgas mērs redzams ar Ukrainas karoga nozīmīti pie uzvalka, savukārt fonā ir trīs galda karogi – Latvijas, Ukrainas un Rīgas, bet kabineta sienu rotā sporta fanu šalle ar uzrakstu *Ukraine*.

2022. gada 2. martā pie apmēram 400 Rīgas skolām, bērnudārzēm, interešu izglītības iestādēm, bibliotēkām un kultūras centriem tika pacelti Ukrainas karogi. (Izkar simtiem Ukrainas karogu 2022) Kopš 2022. gada marta visu Rīgas sabiedriskā transporta līdzekļu durvis rotā Ukrainas karoga uzlīmes, un kopš 2023. gada 24. februāra satiksmē dažādos maršrutos kursē speciāla dizaina trolejbuss Ukrainas karoga krāsās. Rīgas pašvaldība ir mērķtiecīgi darbojusies, paužot solidaritāti ar Ukrainas karoga krāsām. Atskatoties uz pirmo gadu kopš Krievijas kara sākuma Ukrainā, toreizējais Rīgas domes priekšsēdētājs Mārtiņš Staķis pauda:

Kopš pagājušā gada 24. februāra gan Rīgas pašvaldība, gan rīdzinieki ir nepagurstoši palīdzējuši Ukrainai un ukraiņiem, kuri par savu patvērumu izvēlējušies Rīgu. Ukrainas karogs arī Rīgā ir kļuvis par simbolu neatlaidīgai cīņai par savu pastāvēšanu, apbrīnojamai drosmei un nesalaužamam garam. Izgaismojot Rīgas ēku fasādes un izvietojot Ukrainas karoga krāsas uz Rīgas afišu stabiem, atkārtoti paužam Rīgas nepārtrauktu atbalstu un gatavību palīdzēt Ukrainai uzvarēt. Aicinu rīdziniekus pievienoties, pie saviem namiem un savu dzīvokļu logos izvietot Ukrainas karogus, un turpināt atbalstīt ukraiņus cīņā par savas valsts nākotni. (Matuseviča 2023)

Lielais Ukrainas karogs Rīgā ir, no vienas puses, organizēts oficiālo sabiedrības pārstāvniecības institūciju veikums (pie valsts un pašvaldības iestādēm), no otras, neformāla iedzīvotāju iniciatīva.

Kopš kara pirmajām dienām par protestu un Ukrainas atbalsta epicentru Rīgā kļuva Kalpaka bulvāris: iepretim Krievijas Federācijas vēstniecībai (sk. 1. att.), iepretim Ukrainas vēstniecībai un pie Kongresu nama, kurā atradās pirmais atbalsta centrs Ukrainas iedzīvotājiem.¹⁰ Ukrainas karogi ir rotājuši faktiski visas sabiedriski

¹⁰ Pirmais atbalsta centrs Ukrainas bēgļiem Kongresu namā tika slēgts 2022. gada 2. septembrī. Bēgļu centri kara laikā tika izveidoti arī Vecrīgā – Kaļķu ielā 1 un Amatu ielā 4.

1. attēls. Ukrainas karogi Rīgā, Kalpaka bulvārī – iepretim Krievijas Federācijas vēstniecībai 2022. gada 26. maijā. Ritas Grīnvaldes foto.

Figure 1. Ukrainian flags on Kalpaka Boulevard in Riga, opposite the Embassy of the Russian Federation, on 26 May 2022. Photo by Rita Grīnvalde.

nozīmīgas ēkas Rīgā – Saeimas ēku, Ministru kabinetu, Rīgas pili, Latvijas Televīzijas ēku Zaķusalā, Latvijas Nacionālo bibliotēku, Rīgas lidostu utt. Arī Brīvības piemineklis, nozīmīgākais Latvijas Republikas neatkarības simbols, paužot solidaritāti un atbalstu, vairākkārt iezīmēts ar zili dzeltenu krāsu. Gada nozīmīgākie svētki – Lieldienas, Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas diena 4. maijā, Jāņi un Ziemassvētki – aizvadīti solidaritātē ar Ukrainu un ar zili dzelteniem akcentiem Rīgas pilsētvidē. Kara laikā tapuši vērienīgi sienu gleznojumi, kas pauž pacifisma un solidaritātes vēstījumus, kā arī izceļ Latvijas un Ukrainas draudzību: siena “Sporta 2” kvartāla Vesetas ielas posmā (ar Rīgas domes atbalstu apgleznota 2022. gada 6. martā, piedaloties vairākiem desmitiem mākslinieku); figurālā kompozīcija “Kopā mēs esam spēks” uz mēbeļu salona “Kate” ēkas ārsienas Čiekurkalna 1. līnijā (2022. gada martā, ielu mākslinieks Dainis Rudens); sienas gleznojums “Saules meitas” uz Rīgas Ukrainu vidusskolas sienas (2023. gada novembrī, māksliniece Ieva Caruka).¹¹

11 Ielu mākslas darbi radīti arī pašā Ukrainā, tai skaitā slavenā angļu aktīvista Benksija (*Banksy*) stensili Borodjankā, kas pauž pretošanās retoriku. (Källström 2023)

Līdzās solidaritātei ar Ukrainu Latvijā, Krievijas kaimiņvalstī, aktualizējies militārās drošības jautājums. Kā liecina pētnieku vērojumi, Krievijas iebrukums Ukrainā izraisījis globālās drošības sistēmas destabilizāciju un potenciālo draudu apmēra un rakstura pārdefinēšanu. Par īpašu draudu tas uzskatāms postpadomju reģiona valstu stabilitātei. Krievijas 2022. gadā izvērstā agresija Ukrainā radījusi pastiprinātas bažas īpaši Baltijas valstīs. Lietuvas, Latvijas un Igaunijas saspīlētās attiecības ar Krieviju, ģeogrāfiskais tuvums, lielais krievvalodīgo iedzīvotāju skaits šo valstu teritorijās un Krievijas īstenotās dezinformācijas kampaņas reģionā – šie faktori vairojuši nestabilitātes izjūtu. Krievijas Federācijas prezidenta Vladimira Putina militārā iesaiste Ukrainā tiek interpretēta kā daļa no plašākas Eiropas drošības destabilizācijas stratēģijas – kā viņa pūliņi mainīt reģiona starptautisko kārtību, kāda iedibinājusies pēc Aukstā kara, ar apzinātu nodomu stiprināt Krievijas lielvaras statusu, ietverot centienus pēc hegemonijas postpadomju telpā un drošības ainavas pārstrukturēšanu, vienlaikus radot draudus plašākajai eiroatlantiskai telpai. (Kuczyńska-Zonik, Sierzputowska 2023: 40) Nedrošības izjūta ir viena no aptaujas atbildēs sastopamajām tēmām, pamatota ar vēstures reminiscencēm, kas savijas ar apņēmību nepieciešamības gadījumā aizstāvēt savu valsti. Tādējādi atbalsts Ukrainai, kas redzams Rīgas ielās, ir ne vien solidaritātes zīmes, bet reizē arī “nē” Krievijas iebaidīšanas taktikai.

Zili dzeltenās zīmes

Ukrainas valsts simboli ir zili dzeltenais karogs, ģerbonis ar zilā laukā attēlotu zelta trijzobi un himna “VĒL nav mirusi Ukraina”.¹² Pēc padomju Ukrainas nacionālie naratīvi, kā arī simbolika – karogs un ģerbonis – met tiltu uz valsts “mitoloģisko” sākotni 1917. gadā – Ukrainas Tautas Republiku – un Ukrainas “pirmtēvu” nopelniem valstiskuma iedibināšanā. (Kravchenko 2015–2016: 455–456) Ukrainas karogu veido divas vienādi platas horizontālas joslas, no kurām augšējā daļa ir zila, bet apakšējā – dzeltena. Šo krāsu kombināciju Ukrainas karogā ierasti interpretē kā debesis ar plašiem kviešu laukiem zem tām. Nacionālā karoga dienu Ukraina atzīmē 23. augustā. Tieši karogs reprezentatīvi iezīmējis Ukrainas teritoriālo nedalāmību, taču Krieviju Federācijas okupētajos reģionos, kā Krima, Donecka, Luhanska, dzeltenie zilie karogi ir iebrucēju demontēti, iznīcināti. Krievijas uzsāktā kara kontekstā Ukrainas nacionālais karogs ieguvis starptautisku nozīmi. Ukrainas oficiālajā mājaslapā *ukraine.ua* pausts:

“2022. gadā, kad Krievija uzsāka vērienīgu iebrukumu, Ukrainas karogs kļuva par vēl redzamāku simbolu ne tikai Ukrainā, bet visā pasaulē. Cerības simbols, kas plīvo virs Ukrainas pilsētām un pilsētīņām. Atbalsta simbols, jo zilā un dzeltenā krāsa

12 “*Shche ne vmerla Ukrainy i slava, i volia*” (1863), Pavlo Čubinska vārdi, Mihailo Verbitska mūzika.

piepilda laukumus un ziņu kanālus visā pasaulē. Pretošanās simbols, jo cilvēki turpina gatavot un aizsargāt Ukrainas karogus pat pagaidu okupācijas apstākļos. Ziedošanās simbols, jo tas klāj to varoņu zārkus, kuri gājuši bojā, aizstāvēt savu valsti. Pateicības, drosmes, vienotības un nākotnes simbols. Neatkarīgas Ukrainas un brīvu ukraiņu simbols.” (What Is the History 2023)

Zili dzelteno karogu manifestācijas Rietumu pasaules valstīs ir publiskajā telpā redzamas atbalsta apliecinājuma zīmes. Tomēr ir izskanējušas arī bažas, skeptiskas un kritiskas balsis attiecībā uz šo vizuālās komunikācijas tendenci. Tā, piemēram, norādīts, ka ukraiņu nacionālisma formu izmantojums solidaritātes paušanai ir konceptuāli šaubīgs (Koch 2023). Pesimistiski nākotnes scenāriji pauž raizes, ka ukraiņu “citādība” ilgtermiņā var raisīt neiecietību un solidārās Rietumu sabiedrības iespējamo “nogurumu no līdzī jušanas” – līdzīgi kā tas bijis ar Dienvidslāvijas kara bēgļiem. Tiek uzdots retorisks jautājums: “Kad zili dzeltenie atbalsta karogi Rietumeiropas pilsētās tiks nolaisti, vai Ukrainas bēgļi saskarsies ar līdzīgu attieksmi?” (Wolfe et al. 2023: 24)

Ne tikvien Ukrainas karogi, bet arī zilās un dzeltenās krāsas salikums – uzlīmēs, plakātos, apģērbā, aksesuāros u. tml. – ir vizuālās komunikācijas līdzekļi, kas ar simbolu palīdzību pauž aktīvu nostāju militārajā konfliktā Ukrainā. Ukrainas iekšienē blīvais nacionālā karoga krāsu lietojums protestos bija aizsācies jau 2013. un 2014. gada mijā – Eiromaidana revolūcijā. Līdz ar Krievijas militāro iebrukumu 2022. gadā karoga nozīme spēji pieaugusi ne tikai Ukrainā, bet ārpus tās. Ir konstatējama zināma protestu vizualitātes un retorikas pēctecība – no 2013. gada uz mūsu dienām, no Ukrainas uz Rietumu valstīm. Māksla Neatkarības laukumā Kijivā jeb Maidanā “mēroja ceļu no karnevāliskā līdz sakrālajam un organiski apvienoja sevī avangarda, masu kultūras un augstā stila elementus, kas ir raksturīgi mūsu postmodernisma laikmetam.” (Moussienko 2016: 7)

“Vis ir vēstījums,” teica kāda lauka pētījumā sastapta sieviete, kuras dobermaņa kakla siksnu rotāja lente Ukrainas karoga krāsās. Zili dzeltenā salikuma konotāciju, ņemot vērā lielo kara informācijas apjomu, pieaugušam cilvēkam, šķiet, nav iespējams neuztvert: Ukraina un tās cīņas emocionāli ir tepat līdzās. Vizuālā retorika kara kontekstā ir skaidra, viegli uztverama,¹³ un vizuālās metaforas publiskajā telpā – ar vizualitātes pieaugošo lomu mūsdienu komunikācijā – var būt nozīmīgākas par verbālajām metaforām (Page, Duffly 2022: 7, 112–113).

Amerikāņu mākslas zinātnieks Daniels Hervics (*Herwitz*, 1955) uzskata, ka mākslas politiskais iedarbīgums atkarīgs no estētiskas inovācijas – tām jābūt šokējošām, jaunām, neizdzēšamām, auglīgām vīzijām par realitāti. (Herwitz 2021: 6) Krievijas karš Ukrainā veicinājis vairākas sociālpolitiski kritiskās mākslas prakses Latvijā, tai

13 Arī lingvistiskie līdzekļi protestu uzrakstos ir īsi, ekspresīvi, nevairoties no vienkāršrunas (*F**k Putin* u. tml.).

skaitā galvaspilsētas publiskajā telpā.¹⁴ Tomēr vizualitāti, kas ir mana pētījuma uzmanības centrā, būtu aplami vērtēt ar profesionālās mākslas kritērijiem. Protestu mākslai piemīt sava autonoma estētika: "Kad mēs novēršam uzmanību no savas subjektīvās gaumes un stila, mēs varam fiksēt protesta estētiku, tā materialitāti un vizuālo dimensiju, tā klusumu, tā vokalizāciju un ritmu." (McGarry et al. 2020: 17) Par protestu estētikas autonomo dabu rakstījis arī Šveices pētnieks Bazils Rogers (*Rogger*, 1964): "Protests ir estētisks. Protesta galvenā stratēģija ir estētiskā norobežošanās no vairākuma normām. Modē un mākslā, mūzikā un grafikā, attēlā un tekstā, stāstījumā un performancē protesta kustības ir izveidojušas unikālu, pastāvīgi mainīgu savu valodu." (Rogger et al. 2018: 39)

Solidaritātes un protestu mākslas darbi Kalpaka bulvārī un citur Rīgā nereti replicē cits citu vai atvedināti no internetā cirkulējošā satura. Vizuālās metaforas tajos ir pazīstamas gan no plašsaziņas līdzekļu ziņām (Krievijas kara kuģis, saulespuķu sēklas), gan reģiona ģeopolitiskās vēstures. Kritisks vērotājs varētu pārnest naivitāti, pārlietu dedzību, kiču.¹⁵ Visdažādākajās tehnikās izstrādātie darbi – zīmējumi, gleznojumi, fotogrāfijas, kolāžas, *ready-made* priekšmeti, kas simbolizē Krievijas laupījumus Ukrainā, utt. – kopā veido kara laika vizualitāti. Abstrahējoties no konkrētās formas, redzams, ka šie darbi iemieso dažādas mākslinieciskās stratēģijas reālpolitikas ietekmēšanai (sk. *steirischer herbst*, Malzacher 2015).

Lauka pētījumos konstatētās Ukrainas atbalsta zīmes publiskajā pilsētas telpā tipoloģiski var iedalīt septiņās galvenajās grupās: (1) karogi (pie ēku fasādēm, logos, pie balkoniem); (2) izgaismojums (ēkas, pieminekļi, tilti); (3) skatlogi (speciāli veidots noformējums veikaliem, kafejnīcām utt., nereti novietojot līdzās preces zilā un dzeltenā krāsā; sk. 2. att.); (4) vizuāli jaundarbi (grafiti, zīmējumi, simboliski krāsojumi, uzlīmes, plakāti, transparenti; sk. 4. att.); (5) apģērbs (zilās un dzeltenās krāsas salikums, apdrukas, apgleznojumi; sk. 3. att.); (6) aksesuāri (lentītes, piespraudes, kaklarotas, aproces, auskari, arī auto, velosipēdu, bērnu ratiņu, suņu rotas); (7) ziedi (zilās

14 Piemēram, starptautisku rezonansi guvis mākslinieka Kriša Salmaņa (1977) veidotais Vladimira Putina portrets, kurā iekodēts nāves tuvums, *memento mori* aspekts, ko pauž vadoņa pārtapšana skeletā, – lielizmēra (6,5×10 m) plakāts, kas sākotnēji radīts žurnāla "Ir" kārtējā numura vākam (nodrukāts 2022. gada 3. martā) un 2022. gada 8. martā eksponēts uz Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja fasādes. "Bilde ir arī pārāk emocionāla, lai būtu māksla. Toties mākslinieka Andra Brežes un kuratora Kaspara Vanaga ģeniālā doma novietot milzīgu tās izdruku uz Medicīnas vēstures muzeja fasādes tieši pretī Krievijas vēstniecībai jau tuvojas mākslai. Tālākie piedzīvojumi ir kā veiksmīgam izstāžu darbam – to grib rādīt arī citās valstīs, skatītāji ar to dalās sociālajos tīklos un sniedz interpretācijas, kuras man pašam nebija ienākušas prātā." (Salmanis 2022: 19)

15 Tiesa, nereti atbalsta zīmes izstrādātas ar lielu rūpību, iedziļināšanos. Tā, piemēram, kafejnīcas īpašnieks Rīgā, Hospitāļu ielā mikrointervijā pastāstīja, ka vispirms viņš ir vēģīgi internetā izpētījis, kuri ir precīzi Ukrainas karoga krāsu pantoņi, un tikai tad iegādājies krāsas apgleznošanai.

2. attēls. Kafejnīcas “Hooligaan” skatlogs Rīgā, Tērbatas ielā 2022. gada 24. jūnijā.
Ritas Grīnvaldes foto.

Figure 2. The display window of the Hooligaan café in Riga, Tērbatas Street on 24 June 2022.
Photo by Rita Grīnvalde.

un dzeltenās krāsas salikums, saulespuķes). Taču atbalsta zīmju daudzveidība sniedzas pāri šīm galvenajiem tipiem. Piemēram, lauka pētījumos dokumentētas zilās un dzeltenas lentītes, kas iesietas kokos, savukārt aptaujas atbildēs minēts manikīrs Ukrainas karoga krāsās.

Aptauja “Ukrainas karogi Latvijā”

Ukrainas karoga krāsu kombinācija daudzveidīgajās atbalsta zīmēs pilsētvidē uztverama pati par sevi un “runā” savā vizuālā valodā. Taču, vērojot pilsētas pārvērtības jau divus mēnešus, man bija pētnieciska vēlme saprast atsevišķu cilvēku motivāciju un konkrētos apstākļus, kas ir rosinājuši šo vizuālo manifestāciju izveidi. Vēlējos iepazīt Latvijas iedzīvotāju pieredzi, dzirdēt un lasīt viņu komentārus, refleksijas par notiekošo un tādējādi notvert vismaz dažus šī savādā laika – kara laika – izjūtu mirkļus. Tiešsaistes aptauja bija viens no izzīņas ceļiem.

Aptauja kā kultūras datu vākšanas forma latviešu folkloristikā pazīstama jau apmēram gadsimtu.¹⁶ Savukārt tiešsaistes aptaujas organizēti aizsāktas 2017. gadā,

16 20. gadsimta 20. gados Latviešu folkloras krātuve izplatīja tematiskas jautājumu lapas, publicēja folkloras vākšanas uzsaukumus un instrukcijas presē (sk. Treija 2018: 190–201).

3. attēls. Ukrainiete Anastasiju pašas apgleznotā kapučjakā Rīgā, Dzirnau ielā 2023. gada 19. maijā. Ritas Grīnvaldes foto.

Figure 3. Ukrainian girl Anastasia in her own painted hoodie in Riga, Dzirnau Street on 19 May 2023. Photo by Rita Grīnvalde.

kad tapis arī tiešsaistes aptauju rīks “LFK jautā”.¹⁷ Šī raksta autore ir piedalījusies neseno Latviešu folkloras krātuves aptauju veidošanā, kas ļāvis iepazīt laikietilpību, ko ikvienas aptaujas izveide prasa, un tehniskās grūtības, ar kurām līdz šim nācies saskarties. Vēlme rīkoties dinamiski un rast iespējami vienkāršu risinājumu atbilstu apkopošanai mudināja izveidot aptauju rīkā *Google Forms*. Plaši pazīstamā *Google* tiešsaistes veidlapu veidotāja funkcionalitāte bija pilnībā piemērota aptaujas “Ukrainas karogi Latvijā” vajadzībām, tai skaitā nodrošinot respondentu anonimitāti un attēlu augšupielādi. Turklāt *Google* aptaujas veidotājs ir pieejams bez maksas.¹⁸ Tiešsaistes tehnoloģiju izmantošana kvalitatīvo datu vākšanai, tai skaitā smeļot no *Google*

17 LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta ERAF projektā “Stiprinot zināšanu sabiedrību: starpdisciplināras pieejas sabiedrības iesaistei digitālā kultūras mantojuma radīšanā” (Nr. 1.1.1.1/16/A/040) 2017. un 2018. gadā Latviešu folkloras krātuves mājaslapas sadaļā veiktas pavisam 15 aptaujas, veltītas kalendārajām ieražām – svētkiem un svinamām dienām. Turpmākajos gados pētījumu vajadzībām veiktas arī citas aptaujas: “Auseklītis un Trešā atmoda” (2019), “Folkloras kustība Latvijā” (2022), “Daudz laimes dzimšanas dienā!” (2023).

18 Vienīgās izmaksas bija saistītas ar papildu *Google* diska vietas iegādi, kas nepieciešama tekstuālo atbilstu un vizuālo datu uzglabāšanai.

4. attēls. Grafiti Rīgā, Tallinas un Brīvības ielas krustojumā 2022. gada 8. jūlijā. Ritas Grīnvaldes foto.
Figure 4. Graffiti at the corner of Tallinas and Brīvības Streets in Riga on 8 July 2022. Photo by Rita Grīnvalde.

rīku arsenāla, ir kļuvusi par ikdienišķu parādību akadēmiskajā vidē (Opara et al. 2023: 562).

2022. gada 27. maijā līdzilvēki tika aicināti piedalīties pētījumā ar uzrunu, kurā tika vaicāts: "Vai Jūs esat paudis atbalstu Ukrainai, izmantojot Ukrainas karogu vai tā krāsas? Kāda bijusi Jūsu personīgā motivācija? Kāda ir bijusi kaimiņu, tuvinieku, draugu attieksme?" (Aptauja 2022) Ievērojot to, ka iepriekš lauka pētījumu mikrointervijās uzrunātie cilvēki, kas labprāt dalījās pieredzē un pauda savus uzskatus pētījuma vajadzībām, nereti lūdza nublicēt viņu vārdus, arī šajā aptaujā atbildes uz jautājumiem varēja iesniegt anonīmi.

Izstrādājot aptauju, līdzās vienkāršai, skaidrai izteiksmei svarīgi bija nenogurdināt potenciālos respondentus ar lielu vaicājumu skaitu un kompleksu jautājumu struktūru. Kultūras dokumentēšanas darbā jau bija pieredzēti *Covid-19* pandēmijas raisītā digitālā un informācijas noguruma (*digital fatigue, information fatigue*) efekti, turklāt apzinoties, ka šis nogurums no ekrāniem ir globāla problēma (Romero-Rodríguez et al. 2023, Usta Kara, Ersoy 2022, Skulmowski, Standl 2021), piesardzīgi – bez lieka optimisma – tika lēsta respondentu aktivitāte. Zināma uzrunāto pasivitāte, nevēlēšanās ieguldīt laiku tiešsaistes norisēs bija gan saprotama, gan paredzama.

Aptaujā tika uzdoti pavisam 10 jautājumi, un neviens no tiem nebija obligāti atbildams:

1. Vai kopš Krievijas iebrukuma 2022. gada 24. februārī publiskajā telpā esat paudis atbalstu Ukrainai, izmantojot Ukrainas karogu un tā krāsas? (Iespējamās atbildes: "Jā" un "Nē".)
2. Ja jā, lūdzu, atzīmējiet, kādā formā. (Tika piedāvāts saraksts ar atbalsta zīmju variantiem, kas līdz šim novēroti lauka pētījumā, pieļaujot vairākas iespējamās: karogs pie ēkas fasādes; karogs mājokļa logā, pie balkona; skatloga, ieejas durvju noformējums (veikaliem, kafejnīcām); izgaismojums naktī; sienas, durvju, soliņa, elektrības kastes vai cita ārtelpas elementa krāsojums; grafiti vai plakāts ar vēstījumu; zilu un dzeltenu puķu salikums (dobēs, apstādījumos); karodziņš vai citāda Ukrainas simbolika automašīnā; apģērbs (zilās un dzeltenās krāsas salikums, apdrukas u. tml.); aksesuāri pie apģērba, somas (lentītes, piespraudes u. tml.); aksesuāri sunim; sociālo tīklu profila noformējums; vēstis sociālajos tīklos; cits.)
3. Kā iegūtas vai tapušas šīs Ukrainas atbalsta zīmes? Lūdzu, īsi pastāstiet, it īpaši – ja gatavotas pašu rokām.
4. Kāda bija Jūsu personīgā motivācija?
5. Kāda ir bijusi kaimiņu, tuvinieku, draugu attieksme? Vai esat sastapies ar neizpratni, nosodījumu? Vai radušās konflikta situācijas?
6. Kāda, Jūsaprāt, Ukrainas karogiem un citiem simboliem publiskajā telpā ir nozīme un ietekme uz Latvijas iedzīvotājiem?
7. Kādu vēstījumu, Jūsaprāt, šie zili dzeltenie akcenti sniedz Ukrainas kara bēgļiem Latvijā?
8. Jūsu vērtējumā – vai atbalsts Ukrainai Rīgas pilsētvidē ir pietiekams, pamatnāms? (Iespējamās atbildes: "Jā", "Nē" un "Cits" (atvērta atbilde).)
9. Kuras kara krāsu manifestācijas Rīgā esat ievērojis, vēlētos izcelt kā īpašas?
10. Vai kara laikā esat tuvāk iepazīs ukraiņu kultūru (kulinārais mantojums, tradīcijas, mūzika, literatūra utt.)? Lūdzu, pastāstiet!

Līdztekus jautājumiem respondenti tika aicināti padalīties ar ilustratīvām foto-liecībām, augšuplādējot attēlus. Tika lūgts komentēt fotogrāfijā redzamo, norādīt foto uzņemšanas vietu un – ja atbildētājs nevēlētos palikt anonīms – autoru, kā arī minēt respondenta dzīvesvietu (Rīgā – norādot apkaimi), vecumu un dzimumu. Noslēgumā bija iespējams precizēt jebkuru no atbildēm vai sniegt citas piebildes.

Vairums atbilžu saņemtas drīz pēc pirmā uzsaukuma publicēšanas Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta un Latviešu folkloras krātuves tiešsaistes platformās – mājaslapās un sociālajos tīklos *Facebook*, *Twitter* un *Instagram*. Ziņu par aptauju publicēja arī Latvijas Universitāte (Grīnvalde 2022). Pirmās atbildes saņemtas 2022. gada 25. maijā (testa režīmā pirms plašākas aptaujas publicitātes), pēdējā 2022. gada 24. oktobrī.

Pavisam saņemtas 93 respondentu atbildes. Šis skaits nav pārlietu liels, taču pietiekams kvalitatīvai atbilžu analīzei apkopotā veidā. Aptaujas "Ukrainas karogi Latvijā" atbildes ļauj izprast pamatojumu individuālai rīcībai, tai skaitā mazas vai lie-

lākas grupas ietvaros. 69 atbildes saņemtas no sievietēm (74,2 %), 23 no vīriešiem (24,7 %), un viens atbildētājs norādījis dzimumu "Cits" (1,1 %). Respondentu vecums – no 18 līdz 65 gadiem, vienmērīgi pārstāvētas visas vecumu grupas. Visvairāk atbilžu ir no Rīgas. Fokuss uz galvaspilsētu atbilst pētījuma ievirzei, aptaujas uzsaukumā bija teikts: "Pētījuma centrā ir Rīgas publiskā telpa, taču priecāsimies saņemt ziņas par Ukrainas karoga manifestācijām arī citviet Latvijā." (Aptauja 2022) Galvaspilsētas respondenti norādījuši savas dzīvesvietas apkaime: Rīgas centrs, Āgenskalns, Atgāzene, Avotu ielas apkaime, Čiekurkalns, Dzegužkalns, Grīziņkalns, Ilģuciems, Imanta, Jugla, Latgales priekšpilsēta, Mežaparks, Mežciems, Pļavnieki, Purvciems, Sarkan-
daugava, Šampēteris, Teika, Torņakalns, Ulbroka, Ziepniekkalns, Zolitūde. Uz aptaujas jautājumiem atbildējuši cilvēki arī no citām Latvijas vietām: trīs atbildes saņemtas no Rēzeknes, divas no Ķekavas novada, pa vienai atbildei no Aglonas, Carnikavas, Garkalnes, Jelgavas, Jūrmalas, Mārupes, Siguldas, Siguldas novada, Skaistkalnes, Smiltenes, Valmieras, Ventspils. Viena atbilde saņemta arī no Tallinas.

1. No 93 aptaujas dalībniekiem 79 (84,9 %) apgalvoja, ka kopš kara sākuma 2022. gada 24. februārī publiskajā telpā ir paužu atbalstu Ukrainai. Savukārt 14 respondenti (15,1 %) atbildēja noliedzoši.

2. Uz 2. jautājumu atbildējis pavisam 81 respondents. Visbiežāk minētās atbalsta zīmju formas ir: sociālo tīklu profila noformējums (55 atbildes) un publikācijas sociālajos tīklos (45). Atsevišķās atbildēs minētas citas tiešsaistes manifestācijas: savu mājaslapu noformējums, digitālu risinājumu izstrāde Ukrainas atbalstam, fons *Zoom* vai *MS Teams* videozvanos. Bieži atbalsts pausts aksesuāru izvēlē (46, tai skaitā divās atbildēs norādīti sunim domātie aksesuāri) un apģērbā (23). Ukrainas karogs izvietots pie ēkas fasādes (14), automašīnā (10), mājokļa logā (5), ieejas durvju noformējumā (2), ņemts līdzī atbalsta gājienā vai piketā (2). Trīs atbildēs minēts manikīrs – nagu lakas Ukrainas karoga krāsās. Kā atbalsta zīme kalpojusi arī papīra saulespuķe logā uz ielas pusi, saulespuķu – Ukrainas nacionālo puķu – stādīšana un skolā darināts zīmējums. Kāds aptaujas dalībnieks nav vēlējies neviļus daudz zināt Krievijas propagandas un militāro simbolu Z¹⁹: "Mašīnas piekabes numurs ir ar atsevišķu burtu "Z" ("Z-xxxx"). Tad nu blakus pielīmēju Ukrainas karodziņu." Viena atbilde bijusi skeptiska: "Kā var paust atbalstu, nēsājot vai izpaužot kaut kādas fetišiskas izpausmes?"

3. Par to, kā iegūtas vai tapušas šīs Ukrainas atbalsta zīmes, pastāstīts 73 atbildēs. Visbiežāk karogi un aksesuāri iegādāti veikalos Rīgā vai internetā (pirkti arī ziedi), saņemti par velti Ukrainas atbalsta pasākumos, skolā vai gatavoti pašu rokām.

19 Par Krievijas "speciālās militārās operācijas" simbola Z vājo konceptualizāciju sk. Tolz, Hutchings 2023: 360.

Par radošo procesu, izgatavojot atbalsta zīmes, vairāki respondenti sniedza samērā detalizētu aprakstu, tādējādi apliecinot emocionālo ieguldījumu:

Divi plakāti ir gatavoti pašu rokām, salīmējot kopā vecas kurpju kastes un uz tām uzlīmējot izdrukātus plakātus ar sauķļiem "atbalstu Ukrainai" un "Putins – slepkava".

Plakātu protesta akcijai gatavoju pati no A4 aplokšnes, kādā man vienu vēstuli atsūtīja draudzene (apzināti izmantojot dzelteno un zilo krāsu).

Vairāki respondenti Ukrainas karoga krāsu kombināciju izveidojuši no lietām, kas jau bijušas viņu īpašumā: "Apģērbs Ukrainas karoga krāsās izrādās jau bija manā garderobē vairākus gadus. Kad pienāca pavasaris, meklēju savā garderobē kaut ko pavasarīgu. Atcerējos, ka šāds lakats – šalle man ir un apliku to pie mēteļa. Tikai tad, kad raudzījies uz sevi spogulī un kārtoju šo šalli, atskārtu, ka tas ir Ukrainas karoga krāsā. Nevijus uztvēru to ļoti dziļi simboliski un biju priecīga."; "Ukrainas karogs gājienā no diviem jogas matracīšiem – zila un dzeltena".

Vairākās atbildēs uzsvēta priekšmeta saikne ar Ukrainu vai ukraiņu cilvēkiem: "Ukrainietes adīta zilidzeltena šalle"; "Nopirku no Mākslas akadēmijas studentiem. Būtiski, ka nauda arī aizies Ukrainas atbalstam"; "Auskari pirkti no Lauras Šmidbergas, kura pusi ienākumu ziedoja ukraiņiem." Šīs atbildes rāda: nozīmīga ir iegādātās lietas papildu vērtība – iespēja ar pirkumu atbalstīt Ukrainas bēgļus.

Tāpat izcelts arī ilgstošais atbalsts Ukrainai, kas sācies vēl pirms 2022. gada iebrukuma:

Viena no Ukrainas karoga krāsu lentītēm, ko nēsāju pie somas, savulaik tika iegādāta 2014. gadā vienā no pirmajiem piketiem pret Krievijas agresiju Ukrainā.

Apģērbu – ukraiņu višivanku²⁰ (divas) – iegādājos jau pēc pirmā iebrukuma Ukrainā, un to man šuva māksliniece no Ukrainas. Žēl, ka tas noderēja šādam nolūkam, bet kopumā valkāju tās arī pirms kara kā skaistu apģērbu ar pievienoto vērtību.

4. Uz jautājumu "Kāda bija Jūsu personīgā motivācija?" saņemtas 77 atbildes. Caurviju atbildes ir – solidaritāte, atbalsts Ukrainai un savas nostājas paušana. Vairākkārt minēta arī līdzjūtība un atvērtība pret kara bēgļiem ("lai ukraiņi te jūtas drošāk"). Personīgo motivāciju vairāki respondenti raduši vispārējās demokrātiskās un pacifistiskās vērtībās ("Esmu pret jebkādu karu kopumā. Ja tas pašlaik notiek Ukrainā, tad esmu pret karu tur."). Minēti arī personiski iemesli: ģimenes saikne ar Ukrainu.

11 atbildēs kā solidaritātes zīmju personiskais vēstījums ir minēts pretošanās Krievijas agresijai, saskatot paralēles Ukrainas un Latvijas vēsturē:

Atbalstīt ukraiņu tautu! Paust nostāju, ka LATVIEŠI Latvijā ir tādi paši kā UKRAIŅI Ukrainā, nevienam krievam pār mums NAV varas!

Atbalsts tikpat neatkarīgai valstij kā mūsu

Okupācijai nē!

20 Ukrainu tautastērpa kreklis ar tradicionāliem izšuvumiem.

Sitiet krievus! 1980. gadu populārs sauklis, muzejniekiem vajadzētu saprast

Pret karu un rusismu

Atbalsts Ukrainai un personīgās attieksmes paušana – kara noliegums un tiesības Ukrainai izvēlēties savu ceļu (neatkarību, tiesiskumu, brīvību no kaimiņvalsts Krievijas agresoriski nekaunīgā spiediena un kara), arī atbalsts Ukrainas karavīriem, aizstāvēt savu valsti

Uzskatu, ka Ukrainas simbolika šobrīd ieguvusi papildus nozīmi, atspoguļojot visas civilizētās pasaules cīņu pret absolūtu ļaunumu, ko šobrīd iemieso Krievija.

Atbalstīt jebkādā veidā cīņu ar mordoras domāšanu un dzīvesveidu, ar nožēlojamu, necilvēcīgu, nekulturālu un pagrīmušu valsti, tās vadītāju un lielāko daļu pagrīmušās tautas, kas uzskata, ka ir vērtīgāka par citiem. Tāpat esmu ziedojusi naudu un regulāri sekoju līdzi tam, kas notiek, runāju ar cilvēkiem, kas ir jāpārlicina par to, ka nevienam nav tiesību iedomāties, ka ir tiesīgi uzbrukt citiem.

Vairākās Latvijas iedzīvotāju atbildēs jaušamas bažas par pašu valsts drošību Krievijas militārās ekspansijas dēļ: “Uztraukums par LV drošību un Ukrainā dzīvojošajiem cilvēkiem, t. sk. personīgi pazīstamiem”; “Ukraiņi karo mūsu vietā”; “Ukraiņi karo par mūsu kopīgām vērtībām”; “Absolūts atbalsts Ukrainai, jo diktatoriskā Krievija ir visas Eiropas drauds.”

Atšķirīgs no citiem ir kāds komentārs, kas mudina uz praktisku rīcību simboliska atbalsta vietā:

Neizjūtu vajadzību lietot ar Ukrainu saistītu simboliku, jo uzskatu ka Ukrainai šobrīd ir vajadzīga praktiska solidaritāte, atbalsts, nevis dažādas simboliskas izpausmes, no kurām tai nav nekāda labuma.

5. Komentārus par līdzcilvēku attieksmi pret Ukrainas atbalsta simboliem pauduši 80 aptaujas dalībnieki. Lielākā daļa norādījusi, ka sevišķu konfliktu nav bijis, attieksme visbiežāk ir pozitīva vai neitrāla, kas dažkārt skaidrots ar “sociālā burbuļa” efektu.

Tomēr atbildēs parādās arī saskarsme ar zināmu neiecietību: “Neesmu sastapusies ar tiešu nosodījumu. Bet nepatīkamas sajūtas esmu piedzīvojusi pāris reizes teātrī, kad pirms izrādēm vēl atskaņoja Ukrainas himnu, un publikā līdās gadījās cilvēki, kas neapmierināti purpināja par to, kāpēc viņiem te politika jāskatās, jo viņi taču, redz, esot uz teātri nākuši.”

Iezīmēta informatīvās telpas sašķeltība – daļa Latvijas iedzīvotāju patērē kaimiņvalsts Krievijas medijus un nespēj kritiski vērtēt tajos rodamo propagandu. “Esmu komunicējusi ar dažiem cilvēkiem, kuri patērē krievijas medijus, un tur, protams, ir krievijas un Putina slavinošas attieksmes, taču jāsaka, ka ar šiem cilvēkiem vairs neuzturu nekādu komunikāciju, man tas nav pieņemami un liekas aizskaroši.”²¹; “Pārsvārā pret karu, bet esmu dzirdējusi Putina atbalstītājas izteikumus kaimiņos”;

21 Valsts nosaukums ar nolūku rakstīts ar mazo sākumburtu – *krievija*.

“Mana dzīvesbiedra māte, kura pēc tautības ir krieviete, bija lielā neizpratnē par karā tik populāro saukli par karakuģi.²² Krieviski tas izklausoties daudz rupjāk un briesmīgāk nekā latviski.”

Pāris atbildēs aprakstīti radušies konflikti starp Ukrainas atbalstītājiem un pretēji domājošajiem:

Esmu no tiem cilvēkiem, kas ikdienā saskaras ar skarbo realitāti, par kuru citi tikai brīnās no TV. Visvairāk konfliktu rodas darba vietā, jo ir liels darba kolektīvs un daļa ir Krievijas atbalstošas personas. Jau no pirmās kara dienas lieku UA karodziņu, par ko sākotnēji izpelnījies gan atbalstu no kolēģiem (to gan mazāk, jo sākumā daudzi baidījās paust savu viedokli), gan nosodījumu un pat uzņēmuma sapulces laikā aicinājumu no vadītājas, ka UA karodziņa lietošana pie apģērba nav rekomendēta, jo RUS atbalstītāji par šo manu rīcību bija sūdzējušies. Atbildēju, ka uzņēmums publiski ir paudis atbalstu UA, tāpēc, kamēr nesaņemšu rakstisku pamatojumu, ka to nevar darīt, karodziņu nenoņemšu! Tā tas tiek lietots līdz pat šai dienai!

Sievu reiz lamāja kāda garāmgājēja un mēģināja iespert, jo tai likās, ka redz Ukrainas krāsas viņas apģērbā.

Sākotnēji karodziņš uz tāfeles pie ieejas veikalā bija uzzīmēts ar krītiņiem, bet ik pa reizei tas tika noslaucīts. Tad mēs uzlīmējām to ar stipru līmpapīru/līmplēvi. Var redzēt, ka ir bijuši neveiksmīgi mēģinājumi to noplēst. Bet aizvien turas!

6. Uz vaicājumu, ko Ukrainas karogs un citi simboli nozīmē Latvijas iedzīvotājiem, aptaujas dalībnieki pavisam 87 ierakstos atbildējuši: solidaritāti, drošības izjūtu, nepieciešamību būt modriem (“Tas atgādina, ka karš nav beidzies, tas ir tepat, mēs nedrīkstam “atslābt””), savas valsts patriotismu (pozitīvais ukraiņu piemērs), piederību Eiropas vērtību telpai, vēstures atgādinājumu – par padomju okupāciju Latvijā, par līdzīgo Latvijas un Ukrainas vēsturē:

Tas ir postpadomju valstu vienotības apliecinājums un ideoloģiska cīņa pret imperiālismu, kas uzskata šīs valstis par savām kolonijām.

Nāk prātā Atmodas laiks, kad simboliem bija liela nozīme. Tas vieno un stiprina. Atklāj, kurš ir “savējais”. Caur atbalstu Ukrainai atklājas arī spēks runāt par pašu iekšējām problēmām, kas iepriekš tika noklusētas publiskajā telpā – ka ir daudz nelojālu un agresoru atbalstošu cilvēku mums līdzās.

Atsevišķās atbildēs kā problēma iezīmēta publiskās telpas pārsātinātība ar citas valsts simboliem: “Reizēm trūkst Latvijas karogu. Bet man personīgi netraucē.”; “.. esmu dzirdējis arī pretenzijas par to, ka daudz kur Ukrainas karogi”.

7. Visai vienotas saturā ir 87 atbildes uz jautājumu “Kādu vēstījumu, Jūsprāt, šie zili dzeltenie akcenti sniedz Ukrainas kara bēgļiem Latvijā?”. Aptaujas dalībnieki min drošību, draudzīgumu, viesmīlību, atbalstu, solidaritāti. “Latvija ir ar Jums! Ukraina

22 Čūsku salas aizstāvja ekspresīvais izteikums 2022. gada 24. februārī, adresēts Krievijas karakuģim, drīz kļuva par populāru saukli.

uzvarēs!” – “Ja būtu Ukrainas bēgļu vietā (nedod, Dievs!), tad tas drusku sildītu sirdi.”
Kāds respondents salīdzinājis redzēto Ungārijā un Latvijā:

Tas, es ceru viņiem liek saprast, ka mēs domās un darbos esam par Ukrainu un mums ir svarīgi to paust. Piemēram Ungārijā/Budapeštā jau kara sākumā redzēju tikai dažus privāti izkārtus Ukrainas karogus, tajā pat laikā Latvijā pie valsts, pašvaldību iestādēm, pie privātiem uzņēmumiem ir ļoti daudz karogu un zili/dzeltenās krāsas akcenti. Tas parāda noskaņojumu valstī.

Viena atbilde nesaucas ar kopējo patosu, tā ir sarkastiska: “To, ka viņi te var uzvesties, kā vēlas, iegūt privilēģijas, kādu nav vietējiem iedzīvotājiem.”

8. Uz 8. jautājumu saņemtas pavisam 93 atbildes. 73,1 % respondentu uzskata, ka atbalsts Ukrainai Rīgas ielās ir pietiekams, savukārt 6,5 % uzskata, ka nē. Uzsvērtā pamanāmā atšķirība starp Rīgas centru un perifēriju: “Droši vien atkarīgs no apkaimes. Centrā ir ļoti daudz zīmju. Mikrorajonu dziļumos ir mazāk. Varētu jau, protams, vēl vairāk, bet katrs dara pēc sajūtas.”; “Centrā jā. Citur – kā kurā apkaimē. Mežaparkā, piemēram, gandrīz nav manāms.” Šī atšķirība lielā mērā skaidrojama ar apstākli, ka galvaspilsētas centrā ir visblīvākais valsts iestāžu un sabiedrisko ēku skaits. Taču mikrointervijās saklausīta arī Rīgas iemītnieku nevēlēšanās konfrontēties ar krieviski runājošajiem kaimiņiem, īpaši sabiedrības turīgajā slānī. Tiešsaistes aptaujā pausts arī zināms nogurums no lielā Ukrainas karogu daudzuma:

Domāju, ka nu jau pārspīlēts ukraiņu atribūtikas lietojums. Vēlos atpakaļ Latvijas sarkanbaltsarkanos karogus, sevišķi pie valsts pārvaldes iestādēm, kur ir iespēja izkārt tikai vienu karogu. Nesaprotamu iemeslu dēļ Latvijas valsts karogu tur ne vienmēr var ieraudzīt, tas ir aizstāts ar citas valsts karogu.”; “Tas ir pamanāms, taču būtu nepieciešams pārdomāt, vai nav pārsniegtas emocionāla vēstījuma robežas, vai pilsētā dzīvojošie netiek pārsātināti un tādēļ notrulināti ar visur klātesošajām krāsām.

9. Jautājums par spilgtākajām ēkām, parkiem, pieminekļiem utt. Rīgā tika uzdots, lai, turpinot lauka pētījumus, nepalaistu kādu zīmīgu Ukrainas karoga manifestāciju garām nepamanītu. Sniegtas 77 atbildes, un tajās ir liela daudzveidība, respondenti bijuši uzmanīgi pilsētas vērotāji. Vairākkārt minēts Brīvības piemineklis, Ministru kabinets, Kongresu nama un Krievijas vēstniecības apkārtnē, arī “okupekļis” jeb Uzvaras piemineklis²³, Latvijas Universitātes ēkas. Atzīmētas arī daudzas citas ēkas, kā arī Rīgas sabiedriskais transports (“durvis ar uzlīmētiem karodziņiem”).

23 Piemineklis padomju karavīriem – Padomju Latvijas un Rīgas atbrīvotājiem no vācu fašistiskajiem iebrucējiem Uzvaras parkā (1985, tēlnieki Aivars Gulbis un Ļevs Bukovskis, arhitekti Ermens Bāliņš, Edvīns Vecumnieks un Viktors Ziļgalvis) demontēts no 2022. gada 23. līdz 25. augustam. Pirms demontāžas pie pieminekļa tika eksponēta 16 lielformāta fotogrāfiju izstāde “Slava Ukrainai! Varoņiem slava!”, kurā bija redzamas Rīgas valstspilsētas pašvaldības pārstāvju atlasītās un no starptautiskām ziņu aģentūrām Eiropā iegādātās fotogrāfijas ar ainām no kara Ukrainā.

Daži respondenti pamanījuši un novērtējuši ne tikai spilgtākos objektus, bet arī tādus, kuros ieguldīta personiska iniciatīva: "Mani visvairāk aizkustina tieši privāti paustais atbalsts – karogi pie logiem, karogu krāsu izmantojums kādā noformējumā"; "Vienkārši karogi pie ēkām, kas liecina par cilvēku, nevis organizāciju lēmumu par to izkāršanu."; ".. īpaši uzrunā mājas, kur dzīvokļu logos ir Ukrainas karogi, kas man šķiet svarīgi, jo pauž personīgo attieksmi"; "Neatceros vietu, puķu dobē atraitnītes"; ".. pamanu neparastas uzlīmes uz stabiem, grafiņi".

10. Pavisam 88 atbildēs pastāstīts, vai un kā kara laikā izdevies iepazīt tuvāk ukraiņu kultūru. Tikai pieci respondenti atbildējuši noliedzīgi – ka ukraiņu kultūru nav iepazinuši. Divās no šīm atbildēm jaušamas zināmas nievas attiecībā uz lielo interesi sabiedrībā par ukraiņu kultūru, iekšēja pretestība: "Nē, mani ukraiņu kultūra nekad nav interesējusi, būtu divkosīgi sākt to izziņāt tikai žēluma un politkorektuma dēļ."; "Nē. Bet borščs ir baigi uzkrītošs visur. Latvieši pārspilē un uz boršča rēķina pucē savas spalvas."

Visbiežāk minēta ukraiņu mūzikas, vēstures un kulinārijas iepazīšana. Aptaujas dalībnieki atzīmējuši nacionālo himnu ("Ukrainas himnu gandrīz zinu no galvas"), tautas mūziku ("Jā, iemācījos spēlēt un dziedāt vienu ukraiņu tautasdziesmu"), kordziesmas un klasiskās mūzikas skaņdarbus, ukraiņu repa grupu "Kalush Orchestra" – 2022. gada konkursa "Eirovīzija" uzvarētājus, arī grupu "DakhaBrakha", ukraiņu dziesmas "Tautumeitu" izpildījumā. Ukraiņu kulinārija iepazīta, pirmkārt, ar tradicionālo biešu zupu – ukraiņu boršču, otrkārt, ar saldajiem biezpiena plācenīšiem (*syrniki*).

Starp citiem kultūras aspektiem, kas tuvāk izziņāti, izcelti ukraiņu tradicionālie tērpi, vainagi, izšūtie kreklī un blūzes (*vyshyvanka*), Lieldienu olu dekorēšana (*pysanka*), literatūra – dzeja un proza (".. izlasīju grāmatu "Meitiņa"²⁴"), Kijivas teātra izrādes, Ukrainas prezidents Volodimirs Zelenskis kā komiskais aktieris, ukraiņu mākslinieku ilustrācijas. Vairāki respondenti norādījuši, ka labāk saprot ukraiņu valodu vai arī vēlas to apgūt (".. redzu, ka "Zvaigzne ABC" jau izdeva mācību grāmatu ukraiņu valodā").

Ukraiņu kultūra iepazīta gan internetā, radio, gan arī tiešā komunikācijā ar Ukrainas kara bēgļiem Latvijā, strādājot kopā, tāpat apmeklējot ukraiņu ēstuves. Aptaujas atbildes liecina par izteiktu kultūru saskarsmi, ko veicinājuši kara apstākļi. Kādā atbildē plašāk pastāstīts par ikdienas kultūras atšķirībām, stereotipiem:

"No laicīgākām lietām: likās interesanti dzirdēt par ukraiņu sievietes skaistumu. Viena drauga māte piekodināja neņemt ukrainietes mājā, jo tās noteikti vīru aizvilšot. Pēcāk viena labi kopta ukrainiete stāstīja, ka latvietes salīdzinājumā ar ukrainietēm sevi nekopj. Viņām svarīgi sapucēties, uzkrāsoties, manikīrs, frizūra. Viņiem esot daudz vairāk šādu pakalpojumu sniedzēju nekā Rīgā. Un pēcāk lasīju pukstēšanu

24 Ukraiņu rakstnieces Tamāras Horihās Zerņas romāns "Meitiņa" (2020), latviski tulkojusi Māra Poļakova.

komentāros, ka ukrainietes par daudz grib, ka vajagot, lūk, manikīru bēgļu gaitās. Nodomāju, iespējams, viņu kultūrā sievietes tam piešķir krietni lielāku nozīmi.”

Aptaujas dalībnieki iesūtījuši arī 61 fotogrāfiju. Uzņemtajos kadros redzami Ukrainas karogi dažādās Rīgas apkaimēs un citviet Latvijā, pašu darinātas atbalsta zīmes, dalība protestos un palīdzības akcijās u. c. Pētījumam noslēdzoties, visas aptaujas atbildes un iesūtītie attēli tiks pievienoti Latviešu folkloras krātuves kolekcijai LFK [2266] “Ukrainas atbalsta zīmes Latvijā”.

Aptaujas “Ukrainas karogi Latvijā” atbildes ļāvušas labāk saprast Rīgas publikajā telpā redzamo Ukrainas atbalsta zīmju tapšanas kontekstu. Tās devušas iespēju pietuvināti iepazīt individuālās pieredzes un motivāciju. Anonīmā aptaujā līdztekus dominējošiem solidaritātes apliecinājumiem un Krievijas kara nosodījumam rodami arī citi skatpunkti – atturīgi un pat skeptiski pret Ukrainas simbolu klātbūtni Latvijā. Solidarizējoties ar Ukrainu, respondenti guvuši un aptaujā paskaidrojuši personisko pieredzi, kā viņi vērsušies pret nedemokrātisku režīmu – Krieviju – demokrātiskā kontekstā – Latvijā, tādējādi piedaloties “simboliskās politikas” (Günther 2016) īstenošanā.

Anonīma tiešsaistes aptauja kā metodoloģisks rīks ir izrādījusies sekmīga, ļaujot noskaidrot individuālo pieredzi un motivāciju Ukrainas karoga un tā krāsu simbolikas lietojumam. Saņemto atbilžu analīze, kas veikta šajā rakstā, autorei palīdzēs turpmākajā pētniecībā, interpretējot Rīgas ielās tapušos vizuālās etnogrāfijas materiālus. Savukārt sociālo kustību teorija kā diskursīvs izejas punkts nākamajos soļos, paredzams, tiks paplašināta ar citām teorētiskām nostādnēm.

Nobeigums

Karš Ukrainā diemžēl turpinās, un turpinās arī mans pētījums. Rīgas ielās Ukrainas atbalsta zīmju ir kļuvis ievērojami mazāk – ja salīdzinām ar 2022. gada pavasari. Iespējams, tas skaidrojams ar nogurumu no kara. Pilsēta piedzīvojusi daudzējādās pārmaiņas, ko raisījušas dekolonizācijas dziņa un strīdīgā padomju mantojuma pārskatīšana – lai gan bez vienprātības plašākā sabiedrībā un kultūras pētnieku vidū.²⁵ Mainīti ielu nosaukumi, tostarp neliels ielas posms Klusajā centrā, kur atrodas Krievijas Federācijas vēstniecība, ieguvis Ukrainas Neatkarības ielas nosaukumu. Mainījusies pilsētas ainava – zuduši vairāki pieminekļi, tai skaitā aptaujas

25 Redzējumu daudzveidību dekolonizācijas, desovjetizācijas un kolektīvās atmiņas jautājumos, kas skar pieminekļu problemātiku publikajā telpā, apliecināja, piemēram, Latvijas Mākslas zinātnieku un kuratoru biedrības rīkotā diskusija “Padomju okupācijas pieminekļi kā disonējošais mantojums” Latvijas Mākslas akadēmijā 2023. gada 12. aprīlī. Kultūras mantojuma izpratne kopumā, tāpat pieminekļu politika Latvijā, pēc dažu autoru domām, ir samērā zema un pragmatisku apstākļu noteikta (Mintauris 2016: 229–230, Kruks 2011: 246–248). Arī pilsētplānošanā, kā norādīts, galvaspilsēta Rīga izcieš postsociālistiskas pilsētas krīzi (Navrateks 2013: 126–128).

atbildēs vairākkārt ar nicinājumu minētais “okupekļis” jeb “kauna stabs” Pārdaugavā, Uzvaras parkā. Tiek lemts arī par citu ielu un pieminekļu likteni, bet, iespējams, bez pietiekami plašas diskusijas. Ir mainījusies valoda: ukraiņu vietu un personvārdus vairs neatveidojam ar krievu valodas starpniecību. Krievijas raisītais karš Ukrainā atbalsojas Latvijā ne tikai solidaritātes aktos un karogos zilā un dzeltenā krāsā, bet arī mūsu ikdienā, savstarpējā saziņā, ekonomikā un kultūrā. Kompleksā dekolonizācijas situācija, kuras problēmjaudātājumus Krievijas karš Ukrainā ir saasinājis, ir plašs turpmāku pētījumu lauks.

Avoti un literatūra

Aptauja “Ukrainas karogi Latvijā” (2022). *Latviešu folkloras krātuve*, 26.05.

Pieejams: <https://lfk.lv/Aptauja-Ukrainas-karogi-Latvija> [sk. 12.11.2023.].

Grīnvalde, Rita (2022). LU institūts aicina piedalīties aptaujā par Ukrainas karogiem Latvijā. *lu.lv*, 27.05. Pieejams: <https://www.lu.lv/par-mums/lu-mediji/zinas/zina/t/72273/> [sk. 12.11.2023.].

LFK [2266]. Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuves kolekcija “Ukrainas atbalsta zīmes Latvijā”. Pieejams: <https://garamantas.lv/lv/collection/1932656/Fotografiju-kolekcija-Ukrainas-atbalsta-zimes-Latvija> [sk. 03.04.2024.].

LFK jautā. Pieejams: <https://jauta.garamantas.lv/lv/survey/view?survey-id=1886664> [sk. 12.11.2023.].

Atkinson, Joshua D. (2017). *Journey into Social Activism. Qualitative Approaches*. Fordham University Press.

Blair, Elizabeth (2022). The Kennedy Center and other sites light up their buildings to support Ukraine. *NPR*, 4.03. Available: <https://www.npr.org/2022/03/04/1084526315/kennedy-center-flag-colors-ukraine> [Accessed: 19.11.2023.].

Buetow, Stephen (2010). Thematic analysis and its reconceptualization as ‘saliency analysis’. *Journal of Health Services Research & Policy*, No. 15(2), pp. 123–125.

Dumbere, Laura (2022). Pilnpiedziņas palīdzība. *Ir*, 17.–23. marts, 25.–27. lpp.

Günther, Jana (2016). Protest as Symbolic Politics. Fahlenbrach, Kathrin; Klimke, Martin; Scharloth, Joachim (eds.). *Protest Cultures: A Companion*. New York, Oxford: Berghahn Books, pp. 48–64.

Halupka, Max (2014). Clicktivism: A Systematic Heuristic. *Policy & Internet*, No. 6(2), pp. 115–132.

Herwitz, Daniel (2021). *The Political Power of Visual Art: Liberty, Solidarity, and Rights*. London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: Bloomsbury Academic.

Howard, Philip N.; Savage, Saiph; Saviaga, Claudia Flores; Toxtli, Carlos; Monroy-Hernández, Andrés (2016). Social Media, Civic Engagement, and the Slacktivism Hypothesis: Lessons from Mexico’s “El Bronco”. *Journal of International Affairs*, No. 70(1): The Cyber Issue, pp. 55–73.

Izkar simtiem Ukrainas karogu pie pašvaldības iestādēm. *riga.lv*. Pieejams: <https://iksd.riga.lv/lv/rd-iksd/galerija/izkar-simtiem-ukrainas-karogu-pie-pasvaldibas-iestadem-448#> [sk. 10.08.2023.].

Jasper, James M. (2010). Social Movement Theory Today: Toward a Theory of Action? *Sociology Compass*, No. 4(11), pp. 965–976.

- Källström, Lisa (2023). Street Art against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine. *Baltic Worlds*, No. XVI(1–2), pp. 29–34.
- Koch, Natalie (2023). The problem with rallying around the (Ukrainian) flag. *Space and Polity*. DOI: 10.1080/13562576.2023.2223129.
- Kravchenko, Volodymyr (2015–2016). Fighting Soviet Myths: The Ukrainian Experience. *Harvard Ukrainian Studies*, No. 34(1/4): The Future of the Past: New Perspectives on Ukrainian History, pp. 447–484.
- Kruks, Sergejs (2011). *Ārtelpas skulptūras semiotika, ekonomika un politika. Pieminekļu celtniecība un demontāža Latvijā 1945–2010*. Rīga: Neputns.
- Kuczyńska-Zonik, Aleksandra; Sierzputowska, Kamila (2023). The Baltic States in the Face of Russian Aggression in Ukraine. Kasińska-Metryka, Agnieszka; Pałka-Suchojad, Karolina (eds.). *The Russia-Ukraine War of 2022. Faces of Modern Conflict*. Abingdon, New York: Routledge, pp. 40–58.
- Lahusen, Christian; Grasso, Maria T. (2018). Solidarity in Europe: A Comparative Assessment and Discussion. Lahusen, Christian; Grasso, Maria T. (eds.). *Solidarity in Europe: Citizens' Responses in Times of Crisis*. Palgrave Macmillan, pp. 253–281.
- Matuseviča, Edīte (2023). Rīga pauz atbalstu Ukrainai ar noformējumu pilsētvidē / Zmist ukrajins'koju movoju. *riga.lv*. Pieejams: <https://www.riga.lv/lv/jaunums/riga-pauz-atbalstu-ukrainai-ar-noformejumu-pilssetvide-zmist-ukrainskoju-movoju> [sk. 10.08.2023.].
- McGarry, Aidan; Erhart, Itir; Eslen-Ziya, Hande; Jenzen, Olu; Korkut, Umut (eds.) (2020). *The Aesthetics of Global Protest. Visual Culture and Communication*. Amsterdam University Press.
- Millward, Peter; Takhar, Shaminder (2019). Social Movements, Collective Action and Activism. *Sociology*, No. 53(3), pp. NP1–NP12.
- Mintauris, Mārtiņš (2016). *Arhitektūras mantojuma aizsardzības vēsture Latvijā*. Rīga: Neputns.
- Moussienko, Natalia (2016). *Art of Maidan*. Kyiv: Huss.
- Navrateks, Kšistofs (2013). Mūdienu kapitālisms postsociālistiskā pilsētā: neoliberālās Rīgas bankrots. Redbergs, Oskars (red.). *Mūdienu kultūras stāvokļi / Conditions of Contemporary Culture*. Rīga: Megaphone Publishers, 125.–128. lpp.
- Opara, Victoria; Spangsdorf, Sabrina; Ryan, Michelle K. (2023). Reflecting on the use of Google Docs for online interviews: Innovation in qualitative data collection. *Qualitative Research*, No. 23(3), pp. 561–578. DOI: 10.1177/14687941211045192.
- Opp, Karl-Dieter (2009). *Theories of Political Protest and Social Movements A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*. London, New York: Routledge.
- Page, Janis Teruggi; Duffy, Margaret (2022). *Visual Communication: Insights and Strategies*. Hoboken: Wiley Blackwell.
- Pink, Sarah (2021). *Doing Visual Ethnography*. Los Angeles, London et al.: Sage.
- Rahaman Sarkar, Alisha (2022). Countries around the world light up buildings in Ukraine's flag colours of yellow and blue to show solidarity. *Independent*, 25.02. Available: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-national-flag-colours-solidarity-b2023160.html> [Accessed: 19.11.2023.].
- Rīgas mēra Mārtiņa Staķa uzruna. #StandWithUkraine (2022). *YouTube*, 24.02. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=n6gEQE5CFu0&ab_channel=R%C4%ABga [sk. 10.08.2023.].

- Rogger, Basil; Voegeli, Jonas; Widmer, Ruedi (eds.) (2018). *Protest. The Aesthetics of Resistance*. Zürich: Lars Müller Publishers.
- Romero-Rodríguez, José-María; Hinojo-Lucena, Francisco-Javier; Kopecký, Kamil; García-González, Abel (2023). Digital fatigue in university students as a consequence of online learning during the Covid-19 pandemic. *Educación XX1*, No. 26(2), pp. 165–184. DOI: 10.5944/educxx1.34530.
- Rucht, Dieter (2016). Diffusion of Symbolic Forms. Fahlenbrach, Kathrin; Klimke, Martin; Scharloth, Joachim (eds.). *Protest Cultures: A Companion*. New York, Oxford: Berghahn Books, pp. 528–538.
- Saeimas 2022. gada 24. februāra paziņojums "Par Ukrainas suverenitāti un teritoriālo integritāti" (2022). *Latvijas Vēstnesis*, 24.02. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2022/39A.1> [sk. 10.08.2023.].
- Salmanis, Krišs (2022). Putinam nav miera. *Ir*, 17.–23. marts, 19. lpp.
- Skulmowski, Alexander; Standl, Bernhard (2021). COVID-19 information fatigue? A case study of a German university website during two waves of the pandemic. *Human Behavior and Emerging Technologies*, No. 3(3), pp. 350–356. DOI: 10.1002/hbe2.260.
- steirischer herbst; Malzacher, Florian (2015). *Truth is Concrete. A Handbook for Artistic Strategies in Real Politics*. Berlin: Sternberg Press.
- Tanatarova, Elmira (2022). Solidarity with Ukraine: Countries around the world light up their buildings in the yellow and blue of its flag to show support as the besieged nation fights Putin's invasion. *Daily Mail*, 24.02. Available: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10548629/Countries-world-light-buildings-Ukrainian-flag-colours.html> [Accessed: 19.11.2023.].
- Tolz, Vera; Hutchings, Stephen (2023). Truth with a Z: disinformation, war in Ukraine, and Russia's contradictory discourse of imperial identity. *Post-Soviet Affairs*, No. 39(5), pp. 347–365.
- Treija, Rita (2018). *Anna Bērzkalne*. Rīga: Zinātne.
- Treija, Rita (2019). Baltā galdauta svētku sākotne. *Letonica*, Nr. 39, 109.–135. lpp.
- Usta Kara, Işıl; Ersoy, Esmā Görkem (2022). A new exhaustion emerged with COVID-19 and digitalization: A qualitative study on zoom fatigue. *OPUS– Journal of Society Research*, No. 19(46), pp. 365–379.
- Vilemons, Mārtiņš (2022). Rīgas domes deklarācija par situāciju Ukrainā. *riga.lv*. Pieejams: https://iksd.riga.lv/lv/rd-iksd?target=news_item&news_item=rigas-domes-deklaracija-par-situaciju-ukraina-8818 [sk. 10.08.2023.].
- Wang, Rong; Zhou, Alvin (2021). Hashtag Activism and Connective Action: A Case Study of #HongKongPoliceBrutality. *Telematics and Informatics*, 61, 101600.
- What Is the History and Meaning behind the Ukrainian Flag? (2023). *ukraine.ua*. Available: <https://ukraine.ua/faq/flag-of-ukraine-history-and-meaning/> [Accessed: 19.11.2023.].
- Wolfe, Sven Daniel; Denysenko, Olena; Krichker, Dina; Rebro, Olga; Gunko, Maria (2023). The Intimate and Everyday Geopolitics of the Russian War Against Ukraine. *Geopolitics*, pp. 1–28. DOI: 10.1080/14650045.2023.2222936.
- Zakariás, Ildikó; Feischmidt, Margit; Gerő, Márton; Morauszki, András; Zentai, Violetta; Zsigmon, Csilla (2023). Solidarity with Displaced People from Ukraine in Hungary: Attitudes and Practice. *Journal of International Migration and Integration*. DOI: 10.1007/s12134-023-01096-8.